

Pavle Merku.
Foto: Tihomir Pinter, b. n. l.

Pavle Merku med obiskom v Reziji, v sredini je citiravec Guen Pikot.
Foto: Neznani avtor, 1983, Učja (Rezija, Italija).

V SPOMIN PAVLETU MERKÙJU Pavle Merku (1927–2014)

»Biti rob pomeni biti izpostavljen pisanim igram in pritiskom; občutiti vsaj občasno kak dvom o tem, kam spadaš in kako je najbolj prav, da si glede narodnosti; biti prisiljen, da se opredeliš za eno ali drugo narodno skupnost.« (P. Merku)

Mogoče ravno te besede najboljše opisujejo srž Merkùjeve osebnosti. Njegovo življenje je bilo nenehno na robu, na robu različnih intelektualnih ljubezni (od glasbe do muzikološkega raziskovanja, od etnomuzikoloških raziskav vse do jezikoslovja in imenoslovja) in na robu vseh treh različnih narodnostnih skupnosti, ki so sobivale v prostoru, čigar pravi sin je bil Pavle Merku.

Če zremo na Pavleta Merkùja z osrednjeslovenskega zornega kota, je njegovo raziskovalno, ustvarjalno delo ogromna gmota, ki je bistveno obogatila slovensko identiteto. Če gledamo nanj z zamejskega zornega kota, se nam pokaže kot velikan, ki je s svojim delom razkril izredne razsežnosti tistih Slovencev, ki so po zgodovinskih delitvah ostalo onkraj meje. Če gledamo nanj z zornega kota Trsta, je njegovo delo izredno bogastvo in pomeni odpiranje dimenzij v obdobju, ko Tržačani še nis(m)o bili zreli za to.

Rojenemu v Trstu leta 1927, v obdobju, ko so se protislovenski narodni pritiski globoko vrisali v mestno tkivo, mu je bil prvi jezik italijanščina, drugi nemščina; slednjo sta Pavle in mlajši brat s staro mamo govorila do njene smrti. Kljub temu sta oba slutila, da je še nekaj: ko je oče že nekoliko starejšima razlagal, da so Slovenci, sta mu odgovorila, da to že vesta. Pravo učenje slovenščine se je začelo pri Pavletovih 15. letih, ko se je mama, sicer učiteljica, odločila, da bo sinova prikrito učila: njun prvi učbenik je bil Ribičičev *Mihec in Jakec*. Kot najstnik je Pavle doživel grozote vojnih in povojnih dogajanj v Trstu, ki so ga – kot je večkrat povedal –

zbolele vsakič, ko se jih je spomnil. Kljub temu je njegovo življenje teklo v izredno pozitivnih vzporednicah grajenja mostov in odkrivanja vedno novih kulturnih in intelektualnih zakladov.

Na podlagi začetnega šibkega znanja slovenščine – po koncu vojne je maturiral na slovenskem klasičnem liceju v Gorici – se je vpisal na študij slavistike v Ljubljani, kjer je tudi diplomiral. Diploma ga je pripeljala do profesorskega poklica v Ljubljani in Trstu in pozneje, oktobra 1965, do službe na slovenskem odseku italijanske radiotelevizije, kjer je ostal do upokojitve. Služba urednika na Radiu Trst-A (tako se imenuje slovenski odsek RAI) mu je omogočila, da je raziskoval različna področja. Sam je priznal, kako si v mlajših letih ni mislil, da se bo ukvarjal z ljudsko glasbo. Ob nastopu nove službe ga je odgovorni urednik vprašal, kako bi po njegovem mnenju lahko povečali poslušnost tudi v Benečiji in Kanalski dolini, kjer so ravno postavili nove repetitorje. Ker se je zavedal, da Beneški Slovenci ne bi poslušali oddaj v pravilni slovenščini (torej jeziku, ki jim je bil tuj), se je odločil, da bo uporabil njihova narečja. Jeseni 1965 je začel snemati na nadiškem območju, dve leti pozneje na terskem in leta 1969 v Reziji. Mnogo let pozneje je v intervjuju z Darko Zvonar Predan za *Novo revijo* povedal: *»Bistveno, kar hočem povedati, je to, da me je delo, ki sem ga opravljal od leta 1965 naprej, tako spremenilo, da ne morem, niti ko pišem še tako neljudske stvari, mimo ljudskega bogastva, ki sem ga spoznal, to me je zaznamovalo, da sem kuhan in pečen.«* Na začetku zbiranja ljudskega gradiva je Merku za pomoč prosil strokovnjake (Milka Matičetova, Zmago Kumer in Julijana Strajnarja), ki so delali na Inštitutu za slovensko narodopisje in Glasbenonarodopisnem inštitutu v Ljubljani; najprej so to-

* Luisa Antoni, dr. glasb. estetike, prof. klavirja in glasb. zgod.; info@antoniluisa.com.

rej nastale oddaje, pozneje pa še temeljna monografija, ki je izšla pri založbi ZTT in je pred kratkim doživela tudi ponatis. Merku je svoje etnomuzikološko raziskovanje dopolnil tudi z etnografskim in zgodovinskim poglobljanjem. Če pogledamo njegovo bibliografijo, se nam pokaže raznolika slika: od jezikovnih učbenikov do priročnikov o krajevnih imenih in člankov o priimkih in slovenskem imenoslovju v Italiji.

Poseben del Merkujevega življenja je zavzemala njegova predanost glasbi. V različnih spisih in intervjujih je večkrat poudaril, da so že njegovi prvi otroški spomini vezani prav na glasbo, in sicer na domače poustvarjalno delo, na tisto muziciranje, ki je bilo značilno za srednjeevropski prostor: oče, mati in še kak družinski prijatelj so doma skupaj igrali in radovednemu otroku razkrivali čarobni svet zvokov. »*Moje otroštvo so dejansko vse do leta 1943 osrečevale predvsem violina in slovnice.*« Mali Pavle se je violine učil z očetom in znamenitim Tržačanom Cesarejem Barisonom (1885–1974), pozneje pa je osvojil tudi prvine skladanja, najprej pri Ivanu Grbcu (1889–1966) in nato še pri Vitu Leviju (1899–2002). Tržaški skladatelj in pianist Fabio Nieder je napisal, da »*če pregledujemo zajeten katalog Merkujevega glasbenega opusa, nam bosta takoj padli v oči velika enovitost in pa zvestoba*

določeni duhovni in etnični pripadnosti, ki kljub spremembam in dvomom ne podleže puhli modi. Merkujevo vračanje k stilemom in gradivu iz preteklosti zanj ni novost, ampak značilnost, ki ga vedno spremlja.« Splošen pogled na celoten skladateljski opus Pavleta Merkuja nam razkriva skladateljski razvoj od modernističnih teženj tja do odkritja in vrednotenja ljudskega izročila. Po drugi strani pa lahko v njegovem skladateljevanju vidimo različne oblikovne zvrsti, s katerimi si navadno pomagamo pri katalogizaciji skladateljevega dela. Na prvem mestu je vokalna glasba, ki jo lahko »delimo« na umetno glasbo in na tisto, ki je zrasla iz ljudske (pri tem pa je treba vedeti, da je teoretska določitev zvrsti Merkujevega opusa nekako nasilna); zatem pride opera *Kačji pastir* in različne skladbe, ki so vezane na dramsko besedilo in dela, nastala za radio; in ne nazadnje instrumentalne skladbe za enega ali več izvajalcev.

V svojem dolgem in plodnem življenju je Pavle Merku za svoje delo prejel številne nagrade, nazadnje Prešernovo nagrado za življenjsko delo februarja 2014. Njegova zapuščina je zdaj – po njegovi želji – deloma v Gledališkem muzeju Schmidl v Trstu, deloma pa v NUK v Ljubljani.

DUŠAN JAKOMIN (11. 1. 1925 – 12. 2. 2015)

Kmalu po svoji 90-letnici je po težki bolezni umrl priljubljeni in spoštovani tržaški duhovnik Dušan Jakomin, ki je globoko zaznamoval kulturno, versko in družbeno življenje Slovencev na Tržaškem in s tem daleč presegel dušnopastirsko službo, ki jo je najprej opravljal v Mačkoljah, v Dolini in na Opčinah, od leta 1953 naprej pa v Škednju.

Sprva je čutil, da lahko k slovenski kulturi največ prispeva kot buditelj in voditelj cerkvenih pevskih zborov, saj se je zavedal, da povezovanje in druženje ob domači pesmi in besedi ohranja identiteto in jezik ter predvsem dviga kulturo Slovencev, ki živijo izven meja matične domovine. Ljubezen do glasbe, še posebno zborovske, je gojil vse življenje.

Kmalu se je vključil v publicistično, novinarsko in uredniško delo ter se kot izobraženec širokega duha in iskren kristjan v različnih časopisih in revijah zavzemal za povezovanje – tudi različno mislečih. Dušan Jakomin je bil človek, ki se ni ustrašil širiti svojega odprtega razmišljanja. V vseh mogočih medijih je izpričeval svojo pristno versko, kulturno in narodnostno prepričanje.

Rodil se je 11. januarja 1925 pri Sv. Antonu pri Koprju v kmečki družini, mama pa je za dodaten zaslužek prala perilo za tržaške naročnike. Imel je še sestro Ido, s katero sta bila

vse do njene smrti tesno povezana. Stika z rodnim krajem ni nikoli prekinil, naklonil mu je celo narečni slovar in knjigo *Skozi vasi do ljudi* (1996). Mama je bila globoko verna in ob njej je Dušan srkal duhovno bogastvo, zato je lahko izpolnil njena pričakovanja, da postane duhovnik. Mama ga je, čeprav z velikimi odrekanji vse družine, že pri devetih letih poslala v šolo v Trst. Večkrat je z bolečino poudaril, da je njegovo izobraževanje v celoti potekalo zgolj v italijanščini, kar je občutil kot veliko krivico in kršenje človekovih pravic. Po semenišču in bogoslovju v Gorici in Koprju je bil leta 1949 posvečen v duhovnika, a zaradi bojazni pred usmrtnitvijo več let ni mogel domov in je novo mašo daroval v Trstu. Tam je tudi ostal in deloval kot ena od osrednjih osebnosti med zamejskimi duhovniki in kulturniki.

S Slovenskim etnografskim muzejem je prvič sodeloval z razstavo *Škedenjska krušarica* leta 1995, pozneje pa smo tesneje sodelovali pri urejanju zbirke in nato pripravljali katalog Škedenjskega etnografskega muzeja. Bil je pobudnik, ustanovitelj in glavni skrbnik tega muzeja, ki deluje pod okriljem Doma Jakoba Ukmarja. Letos praznuje že 40 let. Z Jolando Korošec in pozneje tudi s Hedviko Čebokin je skrbel, da so bila njegova vrata odprta za vsakogar, ki ga

* Barbara Sosič, univ. dipl. etn., vodja oddelka za dokumentacijo in kustosinja za gospodarske načine in promet, Slovenski etnografski muzej, Metelkova 2, 1000 Ljubljana; barbara.sosic@etno-muzej.si.